

EXHUMAR EL FRANQUISME

Recuperem la vall de Cuelgamuros per a la democràcia

PODEMOS.

Índex

Què cal fer-ne, de Cuelgamuros?	5
No parlem de reconciliació, sinó de justícia	7
Què en fem, de Franco i Primo de Rivera?	8
Una vall <i>sense caiguts</i>	9
D'un memorial feixista a un lloc per a la memòria democràtica	10

Què cal fer-ne, de Cuelgamuros?

El 18 de juliol de 1936, un cop civicomilitar va depositar les autoritats legítimes de la Segona República. La revolta, que rebé el suport de l'Alemanya nazi i la Itàlia feixista, va tenir per objecte l'extermini de totes aquelles persones i grups socials, polítics i culturals contraris a la ideologia nacionalcatòlica que inspirava els colpistes.

L'aixecament va donar origen a una dictadura que de manera sistemàtica va vulnerar els drets humans més elementals de centenars de milers de persones durant més de quaranta anys: desapareguts en fosses comunes; assassinats, represaliats, torturats i empresonats per qüestions polítiques, religioses o relatives al col·lectiu LGTBI; milers de deportats a camps de concentració i d'exiliats; nadons robats a les seves mares; nenes dutes a preventoris, i un etcètera inacabable.

Crims de lesa humanitat que no prescriuen i que es perpetuen fins avui al nostre país, amb víctimes i familiars que tenen drets fonamentals desatesos, com són el dret a la veritat, a la justícia, a la reparació i a les garanties de la no-repetició. Una cultura de la impunitat sustentada en l'absència de justícia, la qual cosa vulnera també el dret a la veritat de tota la societat, i que no atén la dimensió de gènere en les reparacions d'aquests crims, ja que les dones van ser-ne doblement víctimes: per la seva condició ideològica i pel seu gènere.

Al llarg dels gairebé quaranta anys que va durar la dictadura, l'obra simbòlicament i políticament més important del franquisme va ser l'anomenat «Valle de los Caídos», no solament perquè va esdevenir la megalòmana tomba del dictador, sinó pel seu caràcter de memorial del feixisme. En el mateix decret d'1 d'abril de 1940, que donaria inici al projecte monumental de la vall, ja s'hi deia que el seu propòsit era «perpetuar la memòria d'aquells que van caure en la nostra gloriosa croada». Tot un santuari de la dictadura que ha perdurat quaranta anys en democràcia. Ara, amb l'aprovació al Congrés del Reial decret Llei 10/2018, de 24 d'agost, pel qual es modifica la Llei 52/2007, de 26 de desembre, es permet exhumar el cos del dictador, i amb això s'obre la possibilitat no només de treure Franco de l'actual Valle de los Caídos, sinó de posar fi a la impunitat de la qual encara avui gaudeix el franquisme en la nostra democràcia. Si simplement traïem Franco de la vall, correm el risc que el lloc pugui ser simbòlicament

encara més potent sense ell; per això és fonamental fer-hi una intervenció que trenqui totalment el poder simbòlic d'aquest memorial del feixisme, com s'ha realitzat en altres països del nostre entorn amb aquest tipus de monuments.

És incompatible tenir un mausoleu a un dictador amb una democràcia, mantingut, a més, amb diners públics i on hi ha enterrades milers de víctimes en contra de la voluntat o amb el desconeixement dels seus familiars. Es tracta d'un lloc de repressió que actualment forma part d'un recorregut turístic, com és l'anomenada «ruta imperial», la qual cosa incentiva una cultura de la banalització de la dictadura i vulnera el dret a la veritat de qui el visita. La justícia internacional considera que els crims contra la humanitat són imprescriptibles i inamnistiables. Hem de denunciar el que significa que avui segueixi havent-hi fosses tancades; persones amb la seva identitat perduda, desapareguda o robada; persones torturades que conviuen amb els seus torturadors; exministres que van signar sentències de mort; familiars dels condemnats que conviuen amb aquests exministres... i un etcètera llarg i inadmissible.

Com assenyala l'informe d'experts «De un valle de lágrimas a un valle de memorias»:

És evident que el Valle de los Caídos és un enclavament on conviuen diverses memòries, fins ara regides per l'ombra del dictador i a l'empara del nacionalcatolicisme més ranci: el de la unió de l'espasa i la creu. I és evident també que els milers de morts que hi estan enterrats mereixen respecte, però respecte no vol dir una dissolució de memòries sota un mateix memorial «reconciliador». [...] Explicar, perioditzar, identificar, dignificar i actuar han de ser les prioritats. I aquestes prioritats impliquen identificar i tractar les diferents memòries o els diversos elements memorials per separat.

Per això, a Podemos entenem que és fonamental anar més enllà de l'exhumació de Francisco Franco: cal presentar una proposta integral sobre la vall, d'acord amb els preceptes internacionals de la memòria democràtica, i que es converteixi en un primer pas per posar fi, una vegada per totes, a una situació que els informes de les Nacions Unides qualifiquen com un estat d'impunitat inacceptable des d'una perspectiva del dret internacional dels drets humans.

No parlem de reconciliació, sinó de justícia

Últimament sentim massa les paraules *concòrdia* i *reconciliació* com a coartada per justificar no tocar la vall, deixar-la com està i no *obrir* més ferides. La nostra intenció no pot ser més contrària a obrir ferides: tenim la ferma voluntat de treballar perquè es tanquin definitivament. Però un lloc erigit sota la voluntat d'un dictador per «unir els espanyols» i utilitzat des de llavors com a lloc de culte a la seva figura i al franquisme no pot ser un lloc de reconciliació, sinó més aviat tot el contrari. Com va apuntar amb encert al Congrés dels Diputats Fabián Salvioli, relator especial de les Nacions Unides per a la promoció de la veritat, la justícia, la reparació i les garanties de no-repetició, «és necessària una reconversió de la vall, ja que el missatge asimètric que continua blindant el Valle de los Caídos segueix revictimitzant les víctimes dels crims de lesa humanitat de la dictadura».

Quan s'han produït violacions de drets humans i l'Estat n'ha estat còmplice, i quan en democràcia no s'ha aplicat una justícia transicional, la societat deixa de confiar en l'Estat. La reconciliació és la recuperació, per part de la societat, de la confiança en un estat que va incomplir el seu deure com a garant de drets. Per això, a Podemos creiem que l'única reconciliació possible és garantir el dret a la justícia.

L'actual Valle de los Caídos representa l'assassinat, la repressió i la barbàrie d'una dictadura; és un lloc de culte al feixisme que anacrònicament sobreviu en una democràcia i que suposa una excepció horrible a Europa que ha d'arribar a la seva fi. Per això, advoquem per reconvertir-lo en un espai per a la memòria.

Què en fem, de Franco i Primo de Rivera?

A Podemos defensem que el trasllat de les restes de Franco ha de ser una intervenció transparent, que mostri que l'Estat afronta mitjançant una acció democràtica aquesta anomalia; és a dir, perquè quedi clar que és un sistema democràtic qui posa fi al mausoleu d'un dictador. Així mateix, també considerem que l'Estat ha de tenir preparats opcions i dispositius que evitin que el nou emplaçament del cos del dictador es pugui convertir en un punt de pelegrinatge del franquisme, com passa actualment amb les restes del feixista Benito Mussolini al municipi de Predappio, on jeuen des de 1957. Per això, el nou emplaçament del cadàver de Franco requereix que l'Administració competent implementi un pla de gestió específic per eliminar d'arrel qualsevol possibilitat que es creï un nou lloc de culte al franquisme.

Durant aquests mesos, l'exhumació de Franco ha acaparat els debats, i això ha fet que s'hagi invisibilitzat José Antonio Primo de Rivera, el qual, com se sap, no és una simple «víctima de la Guerra Civil». Referent a això, fem nostres les paraules que es recullen en l'informe «De un valle de lágrimas a un valle de memorias»:

El mateix Franco va establir una jerarquia martiritzadora en cedir-li un espai sota la gran cúpula davant de l'altar. Aquest fet, en si mateix, a part de la voluntat del dictador d'accontentar els sectors falangistes, significava que l'emplaçament hauria de respondre a la ritualització, commemoració i record permanents del falangisme com a part de la memòria oficial de la dictadura. Aquest ritualisme, perllongat en el temps i en període democràtic per alguns nostàlgics, ha de ser eliminat. Per això, la proposta és també que la família es faci càrrec de decidir en quina tomba privada prefereixen enterrar-lo.

I igual com assenyalàvem abans en referir-nos al cos de Franco, cal evitar que el nou emplaçament per a les restes de Primo de Rivera es converteixi en un lloc de culte feixista. Hem de recordar que la seva exhumació està inclosa en la proposició no de llei aprovada pel Congrés l'any passat i en l'informe del Comitè d'Experts creat per Zapatero el 2011 sobre el futur de la vall, que serveix com a base del procés actual. Per tot això, entenem que no hi ha excuses per no exhumar el cos de José Antonio Primo de Rivera de la vall.

Una vall sense caiguts

A Podemos considerem que el Govern d'Espanya ha d'adoptar totes les mesures oportunes per remoure qualsevol obstacle que impedeixi el reconeixement ple i efectiu del dret a la justícia i la consegüent reparació de les víctimes (i dels seus familiars), que van sofrir greus violacions de drets humans durant la dictadura franquista i que estan actualment enterrades a la vall de Cuelgamuros.

No tots els cossos que es troben a la vall són iguals; per això insistim en la seva identificació i distinció en almenys tres grups:

- Els qui van ser represaliats per la dictadura franquista i traslladats aquí, sense coneixement ni consentiment dels seus familiars, de les fosses comunes on es trobaven (s'estima que podrien arribar a ser uns 12.000). En aquest cas, és fonamental que l'Estat assumeixi la judicialització dels processos d'exhumació a fi que la policia i l'Institut de Medicina Legal tutel·lin les exhumacions dels cossos, la qual cosa significa que s'ocuparan de la identificació individual dels cadàvers (és a dir, cadàver per cadàver, sense trencar la cadena de custòdia).
- Els denominats «caiguts» durant la Guerra Civil, que han de ser identificats, exhumats i lliurats a les seves famílies. En cas que no es trobin els familiars o que aquests no es facin càrrec dels cossos, proposem la construcció d'un memorial a la vall de Cuelgamuros sense cap tipus de jerarquia funerària.
- Els qui van morir en la construcció de la vall de Cuelgamuros durant les jornades de treball forçat. Aquests cossos han de ser identificats, exhumats i lliurats a les seves famílies. En cas que no es trobin els familiars o que aquests no es facin càrrec dels cossos, en proposem l'enterrament en un memorial a la vall, en què es recordi com van morir i com es va dur a terme la construcció del Valle de los Caídos.

D'un memorial feixista a un lloc per a la memòria democràtica

A Podemos apostem per un projecte que prevegi la resignificació i la gestió pública de la vall de Cuelgamuros amb la finalitat de reconvertir-la en un lloc per a la memòria democràtica i antifeixista.

De cara a l'objectiu de transformar l'espai en un centre dedicat a la memòria històrica, entenem que és necessari resignificar la vall conservant-ne el disseny estètic, però escometent-hi una sèrie d'actuacions que en trenquin totalment el poder simbòlic, un treball en el qual intervinguin artistes, urbanistes i arquitectes per trencar-la físicament, la qual cosa no significa ni de bon tros destruir-la. Per a això, és fonamental:

Desproveir l'espai de la simbologia feixista, tant a l'interior com a l'exterior, inclosa la unió de la creu i l'espasa. Aquesta creu, característica actualment de la vall, podria demolir-se i utilitzar-ne el residu gravós per crear un altre monument de dignificació i respecte a les víctimes.

És imprescindible dessacralitzar l'espai i recuperar-lo totalment, inclosa la basílica. Per a això, s'haurien de revisar els acords de 1979 entre l'Estat espanyol i la Santa Seu, que van atorgar el control de la basílica als religiosos. Això no comportaria apartar-ne ni eliminar-ne la simbologia religiosa que hi ha actualment al lloc, sinó donar a Patrimoni Nacional un control total sobre l'espai.

Per a la proposta de reconversió de la vall en un espai per a la memòria democràtica, apostem per l'obertura d'un concurs públic internacional en què participin i opinin les associacions i els moviments per a la recuperació de la memòria històrica, així com les víctimes. D'aquesta manera, s'evitaria la doble victimització de la qual ens alerten alguns organismes internacionals, com va recordar recentment, en seu parlamentària, el relator especial de les Nacions Unides per a la promoció de la veritat, la justícia, la reparació i les garanties de no-repetició.

Tot això ha d'estar previst en un pla d'actuació integral que inclogui tots dos eixos: lloc i víctimes. A més de la voluntat política pertinent, cal acompanyar aquest projecte d'un pressupost —l'Administració ha de fer-se càrrec, des de Patrimoni, d'aquesta dotació pressupostària— i d'un pla d'actuació estratègic en matèria de comunicació relatiu al turisme i a l'ensenyament, on s'introdueixi la reformulació d'aquest lloc simbòlic, icònic i únic en un parc memorial: un espai que estigui articulat amb altres llocs de memòria europeus, amb l'objectiu d'explicar què hi va passar i què va ser la dictadura, així com de situar aquest lloc en el marc europeu del feixisme i el nazisme, perquè sigui també una eina de conscienciació sobre la gravetat de l'actual auge del feixisme a Europa.

exhumarelf franquismo.podemos.info

PODEMOS.